https://ecs.ui.ac.ir/?lang=en

Journal of Endowment & Charity Studies
E-ISSN: 3115-7475
Vol.4, Issue.1, No.7, 2026, pp 41-62
Received: 26/10/2025
Last Revised: 04/02/2026
Accepted: 14/02/2026

Research Paper

Analyzing the Impact of Economic Freedom on Charitable Activism in Iran: Emphasizing the Mediating Role of Social Capital and Civic Participation

Mostafa Kazemi Najafabad *
Associate Professor, Department of Economics, Research Institute for Social Sciences, Research Institute of Hawza and University, Qom, Iran.
mostafakazemi@rihu.ac.ir

Introduction

Charitable activism constitutes one of the most important manifestations of social participation and collective action in contemporary societies. In addition to alleviating poverty and social harms, charitable activities play a complementary role in compensating for the financial and institutional limitations of governments. In Iran, charitable actions are deeply rooted in cultural norms, religious beliefs, and historical traditions; however, the effectiveness and sustainability of these activities within the context of the country's institutional and economic transformations have rarely been examined in a systematic manner. The central research problem of the present study is how and through which mechanisms economic freedom affects charitable activism in Iran, and what role institutional and social variables play in this process. A review of the literature indicates that previous studies have mainly focused either on cultural and individual determinants of charitable behavior or on the direct effects of economic variables, while paying limited attention to mediating mechanisms. Accordingly, this study, with explicit attention to Iran's institutional environment, investigates the impact of economic freedom on charitable activism through the mediating roles of social capital and civic participation. The significance of this research lies in providing a structural analysis of the linkage between the economy, institutions, and charitable behavior at the macro level. The main limitation of the study relates to the macro-oriented nature of the data and the use of proxy indicators for complex social concepts. The primary hypotheses of the research include the direct effect of economic freedom on charitable activism and its indirect effects through social capital and civic participation.

Methodology

This research is applied in terms of purpose and descriptive–analytical in terms of method, employing a quantitative approach. The statistical population of the study is Iran, and the unit of analysis consists of quarterly observations of the country's macro-level economic, social, and institutional indicators. The data were collected as a quarterly time series covering the period from 2011 to 2024. The dependent variable, charitable activism, is measured using the number of registered and active charitable institutions. Active institutions are defined as organizations that, in addition to formal registration, have an active file and demonstrate continuity of operation in the databases of the Ministry of Interior or the State Welfare Organization. The main independent variable is economic freedom, calculated based on a composite index derived from internationally recognized institutions, namely the Fraser Institute and the Heritage Foundation. Two mediating variables are included in the model: social capital, measured by the per capita rate of judicial cases as an inverse indicator of social cohesion, and civic participation, measured by the number of events organized by non-governmental organizations. The data were collected from official domestic sources. To analyze the causal relationships

*Corresponding Author
Kazemi Najafabad, M. (2026). Analyzing the impact of economic freedom on charitable activism in iran: emphasizing the mediating role of social capital and civic participation. *Journal of Endowment & Charity Studies*, *4*(1), 41-62. https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

3115-7475© The Author(s). Published by University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0).

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

among variables, Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) was employed using SmartPLS software. The reliability and validity of the measurement model were assessed using composite reliability, average variance extracted (AVE), and factor loadings.

Findings

The findings indicate that the measurement model demonstrates satisfactory reliability and validity. Composite reliability values for the constructs ranged between 0.82 and 0.91, and the average variance extracted for all latent variables exceeded 0.50, indicating adequate convergent validity. Examination of factor loadings showed that all indicators had loadings greater than 0.60, and discriminant validity was also confirmed. The results of the structural model estimation reveal that economic freedom has a direct and positive effect on charitable activism, with an estimated coefficient of 0.42. Economic freedom also exhibits a positive and significant effect on civic participation, with a coefficient of 0.47. Findings related to social capital show that economic freedom is associated with a reduction in social anomalies, with an estimated effect of −0.39, which implies an enhancement of social capital. Analysis of the pathways from social capital to charitable activism indicates that increased social capital strengthens charitable activism, with an estimated effect of −0.28. Given the inverse measurement of the social capital indicator, this result reflects a conceptually positive relationship between the two variables. The analysis of indirect effects shows that economic freedom affects charitable activism through social capital, with a magnitude of 0.109, and through civic participation, with a magnitude of 0.155. Overall, the total effect of economic freedom on charitable activism is estimated at 0.684, highlighting the central role of institutional and social mechanisms in explaining charitable activism in Iran. The model's explanatory power was also evaluated at an acceptable level.

Discussion and Conclusion

The results of the study demonstrate that charitable activism in Iran is not merely the outcome of cultural or individual motivations but is significantly influenced by institutional and economic conditions. Economic freedom, by improving the institutional environment and reducing structural constraints, facilitates the enhancement of civic participation and the reduction of social anomalies, thereby strengthening charitable activities. The findings confirm that civic participation is one of the most important mechanisms through which economic conditions are transmitted to the domain of charitable behavior. Social capital, although measured inversely, plays a crucial moderating role in this relationship. These results are consistent with a substantial body of institutional and social literature, while simultaneously emphasizing the importance of Iran's specific contextual conditions. Overall, the study indicates that policies aimed at strengthening economic freedom, when accompanied by the development of civil institutions and the enhancement of social cohesion, can lead to the sustainable expansion of charitable activism. Achieving this goal requires coordination between economic and social policies, as well as a reassessment of the role of intermediary institutions within the country's social welfare system.

Keywords

Economic Freedom, Charitable Activism, Social Capital, Civic Participation, Iran.
JEL Classification: H41, D64, Z13, P16, O17.

مطالعات وقف و امور خیریه

دوره ٤، شماره ١، شماره پیاپی(٧)، ١٤٠٥، ص ٤١-٦٢

تاریخ دریافت: ١٤٠٤/٨/٤ تاریخ آخرین بازنگری: ١٤٠٤/١١/١٥ تاریخ پذیرش: ١٤٠٤/١١/٢٥

مقاله پژوهشی

تحلیل تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران: با تأکید بر نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی

مصطفی کاظمی نجف‌آبادی* [1]

۱. دانشیار گروه اقتصاد، پژوهشکدهٔ علوم اجتماعی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم، ایران

mostafakazemi@rihu.ac.ir

چکیده

در سال‌های اخیر، با گسترش نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در برطرف‌کردن خلأهای اجتماعی، بررسی عوامل مؤثر بر کنش‌گری خیریه در کشورهای در حال توسعه، به ویژه ایران، ضرورتی انکارناپذیر یافته است. از سوی دیگر، چگونگی تأثیر ساختارهای اقتصادی بر رفتارهای داوطلبانه هنوز در فضای علمی کشور به صورت دقیق تبیین نشده است. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران، با تأکید بر نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی انجام شده است. جامعهٔ آماری این پژوهش کشور ایران بوده و واحد تحلیل، مشاهدات فصلی شاخص‌های کلان اقتصادی، اجتماعی و نهادی کشور ایران است. داده‌ها در قالب یک سری زمانی فصلی طی دورهٔ ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۳ گردآوری شده‌اند. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) و نرم‌افزار SmartPLS نسخهٔ ۳ انجام شده است. متغیرهای اصلی شامل کنش‌گری خیریه (تعداد مؤسسه‌های فعال)، آزادی اقتصادی (شاخص ترکیبی بنیاد هریتیج و فریزر)، سرمایهٔ اجتماعی (نرخ پرونده‌های قضایی سرانه) و مشارکت مدنی (تعداد رویدادهای برگزارشده توسط سازمان‌های مردم‌نهاد) بوده‌اند. منظور از مؤسسه‌های فعال، نهادهایی است که علاوه بر ثبت رسمی، دارای پروندهٔ فعال و استمرار فعالیت در سامانه‌های وزارت کشور یا سازمان بهزیستی هستند. این شاخص نمایانگر «کنش‌گری نهادی» و ظرفیت بالفعل‌شدهٔ جامعه برای انجام فعالیت‌های خیریه است و نه لزوماً اثربخشی نهایی فعالیت‌ها. همچنین، نرخ پرونده‌های قضایی سرانه نمایه‌ای معکوس از انسجام اجتماعی و اعتماد عمومی محسوب می‌شود؛ به این معنا که افزایش پرونده‌های قضایی به عنوان نشانه‌ای از کاهش سرمایهٔ اجتماعی و ضعف حل‌وفصل غیررسمی تعارضات تفسیر می‌شود. از این رو، شاخص یادشده با وجود محدودیت‌های ساختاری، روشی قابل قبول برای سنجش وضعیت سرمایهٔ اجتماعی در سطح کلان کشور ایران است و تغییرات نهادی مانند شورای حل اختلاف نیز بر اعتبار این شاخص اثرگذاری محدود دارند. نتایج نشان داد آزادی اقتصادی اثر مستقیم و مثبت ۰/۴۲ بر کنش‌گری خیریه دارد. همچنین، این متغیر از طریق دو مسیر غیرمستقیم نیز تأثیرگذار است: از مسیر سرمایهٔ اجتماعی با اثر ۰/۱۰۹ و از مسیر مشارکت مدنی با اثر ۰/۱۵۵؛ که هر دو اثر در سطح ۹۵ درصد اطمینان معنادار هستند. در مجموع، اثر کل آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه برابر ۰/۶۸۴ برآورد شد. مشارکت مدنی نقش میانجی تقویتی ایفا کرده و سرمایهٔ اجتماعی، از مسیر کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی، نقش واسطه‌ای مهمی در این رابطه داشته است. به طور کلی، نتایج پژوهش بیانگر آن است که آزادی اقتصادی نه فقط موجب ارتقای شاخص‌های اقتصادی می‌شود، بلکه با تقویت فضای مشارکت و اعتماد اجتماعی، بستری مناسب برای رشد کنش‌های مدنی و خیریه فراهم می‌آورد. این یافته‌ها بر ضرورت توجه سیاست‌گذاران به پیوند متقابل میان سیاست‌های اقتصادی و توسعهٔ نهادهای اجتماعی تأکید دارد.

واژه‌های کلیدی

آزادی اقتصادی، کنش‌گری خیریه، سرمایهٔ اجتماعی، مشارکت مدنی، کشور ایران.

طبقه‌بندی JEL: H41, D64, Z13, P16, O17.

***نویسنده مسئول**

کاظمی نجف‌آبادی، م. (۱۴۰۵). تحلیل تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران: با تأکید بر نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی. *مطالعات وقف و امور خیریه*، ۴(۱)، ۴۱-۶۲. https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

3115-7475© The Author(s). Published by University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0).

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

۱- مقدمه و بیان مسأله

در جهان معاصر، تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، الگوهای مشارکت و رفتارهای داوطلبانه را به‌شدت تحت تأثیر قرار داده‌اند. یکی از نمودهای برجستهٔ این تحولات رشد یا افول کنش‌گری خیریه در جوامع مختلف است؛ کنشی که از آن به عنوان شاخصی برای سنجش سلامت اجتماعی، سرمایهٔ مدنی و میزان مسئولیت‌پذیری شهروندان یاد می‌شود (زارعی و باقرنژاد حمزه‌کلائی، ۱۴۰۳). با وجود اهمیت این پدیده، عوامل مؤثر بر آن، به ویژه در بسترهایی ویژه همچون ایران، هنوز به طور نظام‌مند و مدل‌محور بررسی نشده‌اند.

در این میان، ساختارهای اقتصادی و به ویژه میزان آزادی اقتصادی، یکی از متغیرهای بنیادینی است که می‌تواند نقشی مهم در تبیین رفتارهای داوطلبانه و خیریه ایفا کند. آزادی اقتصادی از طریق مکانیسم‌هایی همچون افزایش امکان انتخاب، تقویت اعتماد نهادی، امنیت سرمایه‌گذاری و کاهش وابستگی به دولت، می‌تواند انگیزه‌های فردی برای مشارکت داوطلبانه را تحت تأثیر قرار دهد (کاظمی نجف آبادی و رضایی، ۱۴۰۴). فریدمن[1] (1962) با تأکید بر پیوند میان آزادی اقتصادی و شکوفایی اجتماعی، باور داشت جوامع باز اقتصادی فضا را برای بروز مسئولیت‌های اجتماعی فردی فراهم می‌کنند. یافته‌های متأخرتر نیز، از جمله پژوهش‌های چاپمن و تای[2] (2025)، کای[3] و همکاران (2022) و جکسون[4] (2017)، حاکی از آن است که در کشورهایی با سطوح بالای آزادی اقتصادی، نرخ مشارکت‌های داوطلبانه و خیریه به‌مراتب بیشتر است.

با این حال، تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه به صورت مستقیم صورت نمی‌گیرد، بلکه از مسیرهایی همچون سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی عبور می‌کند. اعتماد اجتماعی، شبکه‌های تعامل اجتماعی و هنجارهای مدنی، عناصری هستند که در قالب سرمایهٔ اجتماعی، زمینه را برای مشارکت مؤثر و کنش نوع‌دوستانه فراهم می‌کنند (Fukuyama, 2000; Putnam, 2000; Woolcock, 1998). همچنین، مشارکت مدنی به عنوان تجلی رفتاری سرمایهٔ اجتماعی، می‌تواند عاملی کلیدی در ترجمهٔ فرصت‌های اقتصادی به رفتارهای اجتماعی مسئولانه باشد. به عبارت دیگر، نبود بسترهای اجتماعی فعال می‌تواند اثرات بالقوهٔ آزادی اقتصادی را در جهت کنش‌گری اجتماعی خنثی کند. در این چارچوب، زاک و ناک[5] (2001) و ما و ددئو[6] (2016) نیز بر نقش واسطه‌ای اعتماد و نهادهای مدنی در اثرگذاری متغیرهای اقتصادی بر رفتارهای اجتماعی تأکید داشته‌اند.

در بستر ایران، اگرچه مطالعات متعدد ابعاد سرمایهٔ اجتماعی (مانند فرهادی، ۱۳۹۷؛ رهبرقاضی و همکاران، ۱۴۰۳)، مشارکت مدنی (مولایی و قاسمی، ۱۴۰۲) و حتی کنش‌های خیریه (ابوالحسنی و همکاران، ۱۴۰۲) را بررسی کرده‌اند، پیوند تحلیلی میان ساختارهای اقتصادی و این متغیرهای اجتماعی همچنان مغفول مانده است. به ویژه ترکیب آزادی اقتصادی به عنوان متغیر کلان و سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی به عنوان متغیرهای میانجی در تحلیل کنش‌گری خیریه، در ادبیات داخلی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین، با وجود اهمیت فزایندهٔ کنش‌گری خیریه در کاهش فشارهای اجتماعی و جبران محدودیت‌های مالی دولت، تحلیل این پدیده در ایران مستلزم توجه به بستر نهادی و فرهنگی خاص کشور است. در ایران، کنش‌های خیریه صرفاً در قالب سازمان‌های مردم‌نهاد رسمی یا مؤسسه‌های ثبت‌شده تعریف نمی‌شوند، بلکه بخشی قابل ملاحظه از این فعالیت‌ها در چارچوب نهادهای بومی و غیررسمی نظیر هیئات مذهبی، مساجد، گروه‌های محلی،

[1] Friedman
[2] Chapman & Thai
[3] Cai
[4] Jackson
[5] Zak & Knack
[6] Ma & DeDeo

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

شبکه‌های مبتنی بر مناسک دینی و حتی آیین‌های ملی و مذهبی شکل می‌گیرند. این نهادها، هرچند در بسیاری از موارد خارج از ساختار رسمی جامعهٔ مدنی قرار دارند، از دیدگاه کارکرد اجتماعی، نقشی مؤثر در بسیج منابع، تقویت اعتماد اجتماعی، سامان‌دهی کمک‌های داوطلبانه و گسترش رفتارهای خیرخواهانه ایفا می‌کنند.

همچنین، با وجود آنکه کنش‌گری خیریه در ایران ریشه‌ای عمیق در ارزش‌های فرهنگی، دینی و هنجارهای اجتماعی دارد و همواره به عنوان یکی از جلوه‌های همبستگی اجتماعی بروز یافته است، ارزیابی میزان اثربخشی اجتماعی و اقتصادی این کنش‌ها کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به بیان دیگر، هرچند ظرفیت قابل ملاحظه‌ای از منابع انسانی، مالی و نهادی در بخش خیریهٔ کشور وجود دارد، مشخص نیست این ظرفیت تا چه اندازه به صورت بهینه و کارآمد در مسیر کاهش مسائل اجتماعی و تقویت سرمایهٔ اجتماعی به کار گرفته می‌شود. فقدان چارچوب‌های نهادی کارآمد، محدودیت‌های اقتصادی و ضعف در بسترهای مشارکت مدنی ممکن است موجب شود کنش‌گری خیریه، با وجود گستردگی، از اثربخشی بالقوهٔ خود فاصله بگیرد. از این رو، مسألهٔ اصلی پژوهش حاضر آن است که آزادی اقتصادی تا چه حد می‌تواند با بهبود شرایط نهادی، تقویت مشارکت مدنی و ارتقای سرمایهٔ اجتماعی، زمینهٔ بهره‌برداری مؤثرتر از ظرفیت‌های موجود خیریه در ایران را فراهم کند. این رویکرد، کنش‌گری خیریه را نه صرفاً به عنوان پدیده‌ای فرهنگی، بلکه به مثابهٔ سازوکاری اقتصادی–اجتماعی قابل ارتقا و سیاست‌پذیر بررسی می‌کند.

ساختار مقاله به گونه‌ای تنظیم شده است که ابتدا مبانی نظری و پیشینهٔ پژوهش مرور می‌شود، سپس روش‌شناسی پژوهش معرفی و مدل مفهومی ارائه می‌شود، در ادامه نتایج تحلیل‌های تجربی مطرح می‌شود و در پایان، بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی ارائه خواهند شد.

۲- ادبیات پژوهش

۲-۱ تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران

آزادی اقتصادی به عنوان یکی از ارکان مهم توسعهٔ اقتصادی و اجتماعی، جایگاهی برجسته در نظریه‌های اقتصاد نهادگرا و جامعه‌شناسی مدنی دارد. این مفهوم که نخستین بار به صورت جامع توسط فریدمن (1962) مطرح شد، به معنای وجود بسترهای نهادی مناسب برای فعالیت‌های اقتصادی مستقل از دخالت‌های غیرضروری دولت، تضمین مالکیت خصوصی، آزادی قراردادها، رقابت سالم و بازارهای باز است. فریدمن معتقد بود آزادی اقتصادی زمینه‌ساز رشد فردی و نهادی است و به طور غیرمستقیم باعث ارتقای سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی می‌شود. از دیدگاه نهادگرایان جدید، ساختار آزادی اقتصادی نه فقط زمینهٔ فعالیت‌های اقتصادی را تسهیل می‌کند، بلکه به افزایش اعتماد متقابل، کاهش هزینه‌های مبادله و تقویت هنجارهای اجتماعی نیز منجر می‌شود (Cai et al., 2022; Jacksonm, 2017).

در حوزهٔ رفتارهای اجتماعی و کنش‌گری خیریه، آزادی اقتصادی به عنوان زمینه‌ای کلان شناخته می‌شود که می‌تواند انگیزه‌ها و فرصت‌های مشارکت داوطلبانه را تقویت یا تضعیف کند. از یک سو، محیط‌های با آزادی اقتصادی زیاد، از طریق تقویت حس مسئولیت فردی، افزایش درآمد و امنیت اقتصادی، امکان تخصیص منابع بیشتر به فعالیت‌های خیریه را فراهم می‌آورند (Brown & Ferris, 2007). از سوی دیگر، آزادی اقتصادی با ایجاد فضای باز و رقابت سالم، موجب افزایش اعتماد به نهادهای مدنی و کاهش وابستگی به کمک‌های دولتی می‌شود که این امر به نوبهٔ خود زمینه‌ساز گسترش کنش‌های داوطلبانه است (Han et al., 2024; Graddy & Wang, 2009).

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

مکانیسم‌های اثرگذاری آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه را می‌توان در چند سطح تفکیک کرد:

- تقویت انگیزه‌های فردی و منابع مالی: در شرایط آزادی اقتصادی، افراد به دلیل امنیت شغلی و درآمد کافی، تمایل بیشتری به تخصیص وقت و سرمایهٔ خود به فعالیت‌های خیرخواهانه دارند. افزایش درآمد قابل تصرف و کاهش عدم قطعیت اقتصادی موجب می‌شود افراد منابع مالی و غیرمالی خود را برای امور خیریه و داوطلبانه اختصاص دهند (Capraro et al., 2014; Sun, 2018).

- افزایش اعتماد و سرمایهٔ اجتماعی: آزادی اقتصادی با کاهش مداخلات غیرضروری دولت و ایجاد شفافیت، موجب ارتقای اعتماد بین افراد و نهادها می‌شود. اعتماد یکی از مهم‌ترین مولفه‌های سرمایهٔ اجتماعی است که زمینه‌ساز همکاری‌های داوطلبانه و کنش‌های خیریه محسوب می‌شود (Fukuyama, 2000; Putnam, 2000; Kaplow, 2023).

- تقویت مشارکت مدنی و نهادهای اجتماعی: آزادی اقتصادی به رشد نهادهای مدنی، سازمان‌های مردم‌نهاد و شبکه‌های اجتماعی کمک می‌کند. نهادهای مدنی فعال و مشارکت‌جو می‌توانند انگیزه‌ها و فرصت‌های کنش‌گری خیریه را تسهیل کنند و این امر در نهایت به گسترش فرهنگ همبستگی اجتماعی منجر می‌شود (Ma & DeDeo, 2016; Zak & Knack, 2001).

- کاهش وابستگی به کمک‌های دولتی و افزایش خوداتکایی: در جوامعی که آزادی اقتصادی بیشتر است، کاهش نقش دولت در ارائهٔ خدمات اجتماعی باعث می‌شود جامعه به سمت خوداتکایی و شکل‌گیری کنش‌های داوطلبانه و خیریه روی آورد. این فرایند موجب افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی و تقویت کنش‌گری مدنی می‌شود (Woolcock, 1998).

در زمینهٔ ایران، با توجه به ویژگی‌های نهادی و فرهنگی خاص، آزادی اقتصادی می‌تواند مسیرهای اثرگذاری متفاوتی بر کنش‌گری خیریه داشته باشد. پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهند با وجود محدودیت‌های نهادی و اقتصادی، تقویت آزادی اقتصادی و بهبود فضای کسب‌وکار می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی در فعالیت‌های خیریه شود (عیسی‌نیا، ۱۳۹۷؛ رهبرقاضی و همکاران، ۱۴۰۳). به این ترتیب، می‌توان گفت آزادی اقتصادی نه به صورت مستقیم، بلکه از طریق تقویت سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی، نقش میانجی مهمی در تبیین کنش‌گری خیریه در ایران ایفا می‌کند. پژوهش حاضر بر آن است تا با مدل‌سازی این روابط، نقش کلیدی آزادی اقتصادی و مسیرهای میانجی آن را در تبیین رفتارهای خیریه در بستر ایران روشن کند.

در بستر نهادی ایران، کنش‌گری خیریه صرفاً به فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد ثبت‌شده محدود نمی‌شود، بلکه طیفی از نهادهای غیررسمی و نیمه‌رسمی را نیز در بر می‌گیرد. نهادهایی مانند هیئات مذهبی، مساجد، صندوق‌های قرض‌الحسنهٔ محلی، گروه‌های جهادی و شبکه‌های مبتنی بر مناسک مذهبی و ملی، بخشی مهم از کنش‌های خیریه و حمایتی را سامان می‌دهند. این نهادها اگرچه همواره در قالب رسمی سازمان‌های مدنی ثبت نشده‌اند، کارکردی مشابه نهادهای مدنی در بسیج منابع، تقویت همبستگی اجتماعی و ارائهٔ خدمات حمایتی ایفا می‌کنند. از این رو، مفهوم کنش‌گری خیریه در این پژوهش با رویکردی کارکردمحور تعریف می‌شود که هم نهادهای رسمی و هم نهادهای بومی و غیررسمی مؤثر در کنش‌های خیرخواهانه را در بر می‌گیرد.

۲-۲ تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران با تأکید بر نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی

سرمایهٔ اجتماعی یکی از کلیدی‌ترین مفاهیم در فهم ارتباط میان ساختارهای کلان اقتصادی و رفتارهای اجتماعی همچون کنش‌گری خیریه است. سرمایهٔ اجتماعی در تعاریفی متعدد که از آن ارائه شده‌اند، به مجموعهٔ هنجارها، اعتماد و شبکه‌های تعاملی گفته می‌شود که تسهیل‌کنندهٔ همکاری‌های داوطلبانه و افزایش بهره‌وری اجتماعی است (Fukuyama, Putnam, 2000

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

2000;). در ادبیات اقتصاد نهادگرا، سرمایهٔ اجتماعی به عنوان عامل میانجی تاثیرگذار میان آزادی اقتصادی و کنش‌های اجتماعی شناخته شده است، زیرا می‌تواند از طریق تقویت روابط اعتماد و همکاری، زمینه‌های لازم برای مشارکت فعالانه در امور خیریه را فراهم آورد (Cai et al., 2022).

آزادی اقتصادی، با کاهش موانع و محدودیت‌های نهادی، موجب افزایش شفافیت و اطمینان در روابط اقتصادی می‌شود و به این ترتیب، افزایش اعتماد بین افراد و نهادها را به دنبال دارد. این اعتماد نهادی و اجتماعی یکی از اساسی‌ترین مؤلفه‌های سرمایهٔ اجتماعی است که رفتارهای خیریه را تسهیل می‌کند (Zak & Knack, 2001). به بیان دیگر، آزادی اقتصادی محیطی را فراهم می‌آورد که در آن افراد نه فقط از نظر اقتصادی توانمندتر می‌شوند، بلکه به واسطهٔ سرمایهٔ اجتماعی قوی‌تر، انگیزه و فرصت بیشتری برای مشارکت خیریه پیدا می‌کنند.

سرمایهٔ اجتماعی در این چارچوب، نقشی چندجانبه ایفا می‌کند. نخست، افزایش اعتماد و کاهش بی‌اعتمادی متقابل موجب تسهیل فرایند همکاری‌های داوطلبانه می‌شود که بخشی قابل ملاحظه از کنش‌گری خیریه را شکل می‌دهد. دوم، شبکه‌های اجتماعی گسترده‌تر و فعال‌تر امکان سازمان‌دهی و هماهنگی بهتر کنش‌های خیریه را فراهم می‌کنند (Ma & DeDeo, 2016). سوم، سرمایهٔ اجتماعی موجب شکل‌گیری و تقویت هنجارهای مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌شود که باعث دوام و توسعهٔ رفتارهای خیریه در سطح فردی و جمعی می‌شود.

مطالعات تجربی متعدد، از جمله پژوهش‌های داخلی در ایران (عیسی‌نیا، ۱۳۹۷؛ آزاد و همکاران، ۱۳۹۸؛ رهبرقاضی و همکاران، ۱۴۰۳) نشان داده‌اند سرمایهٔ اجتماعی می‌تواند به عنوان یک متغیر میانجی، تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه را به طور معناداری تعدیل کند. این یافته‌ها حاکی از آن است که بدون وجود سرمایهٔ اجتماعی قوی، اثرات مثبت آزادی اقتصادی بر رفتارهای داوطلبانه و خیریه به طرزی قابل ملاحظه کاهش می‌یابد.

علاوه بر این، سرمایهٔ اجتماعی زمینهٔ شکل‌گیری مشارکت مدنی فعال را فراهم می‌آورد که خود به عنوان کانال دیگری برای انتقال تأثیرات آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه عمل می‌کند. مشارکت مدنی و فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد، به دلیل افزایش ظرفیت شبکه‌های اجتماعی و ارتقای مهارت‌های همکاری، بستری مناسب برای تقویت کنش‌های خیریه فراهم می‌کند (مولایی و قاسمی، ۱۴۰۲). در این راستا، سرمایهٔ اجتماعی نه فقط به عنوان یک متغیر میانجی، بلکه به عنوان یک عامل تسهیل‌کننده و تقویت‌کننده در چرخهٔ مشارکت‌های خیریه ایفای نقش می‌کند.

در نهایت، با توجه به وضعیت ویژهٔ ایران از لحاظ ویژگی‌های نهادی، فرهنگی و اقتصادی، بررسی نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی در رابطهٔ آزادی اقتصادی و کنش‌گری خیریه اهمیت فراوانی دارد. شناخت این روابط می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا با تقویت سرمایهٔ اجتماعی و ارتقای آزادی‌های اقتصادی، زمینه‌های افزایش مشارکت داوطلبانه و خیریه را فراهم کنند. پژوهش حاضر در این مسیر گامی اساسی به منظور تحلیل دقیق این ساختارهای پیچیده و چندسطحی برداشته است.

۲-۳ تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران با تأکید بر نقش میانجی مشارکت مدنی

مشارکت مدنی به عنوان یکی از جلوه‌های اصلی حیات اجتماعی در جوامع مدرن، نقشی تعیین‌کننده در تقویت و جهت‌دهی به رفتارهای خیرخواهانه ایفا می‌کند. مشارکت مدنی به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها اطلاق می‌شود که افراد جامعه در قالب نهادهای مدنی، سازمان‌های مردم‌نهاد، انجمن‌ها و اشکال داوطلبانهٔ دیگر برای پیگیری منافع عمومی و اهداف اجتماعی، بدون دخالت مستقیم دولت، در آن شرکت می‌کنند. در نظریه‌های توسعهٔ سیاسی و اجتماعی، مشارکت مدنی به عنوان ابزاری برای

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

ارتقای مسئولیت‌پذیری، توانمندسازی شهروندان و تقویت سرمایهٔ اجتماعی شناخته شده است (Fukuyama, 2000; Putnam, 2000). در این چارچوب، هیئات مذهبی و نهادهای مبتنی بر مناسک دینی، از دیدگاه کارکرد اجتماعی، ذیل طیفی گسترده‌تر از نهادهای مدنی و کنش‌گر اجتماعی قرار می‌گیرند؛ هرچند از نظر حقوقی همواره در قالب سازمان‌های مردم‌نهاد ثبت نشده باشند.

آزادی اقتصادی، در سطح کلان، زمینه‌ساز شکل‌گیری و تقویت مشارکت مدنی است. در فضای آزادی اقتصادی، دخالت‌های غیرضروری دولت در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی کاهش می‌یابد، زمینهٔ رقابت و شفافیت فراهم می‌شود و افراد در پیگیری اهداف فردی و جمعی خود از استقلال بیشتری برخوردار می‌شوند. همین شرایط بستری مناسب‌تر برای مشارکت فعالانه در جامعهٔ مدنی فراهم می‌کند (Cai et al., 2022; Jacksonm, 2017). بر این اساس، آزادی اقتصادی را می‌توان به عنوان بستری پیشینی برای رشد مشارکت مدنی در نظر گرفت که از مسیر افزایش آزادی‌های اجتماعی، به رسمیت شناختن نهادهای غیردولتی و گسترش فضای عمومی شکل می‌گیرد.

مشارکت مدنی به عنوان متغیر میانجی، نقشی مهم در انتقال و تبدیل اثرات آزادی اقتصادی به رفتارهای خیریه ایفا می‌کند. نخست آنکه مشارکت مدنی به ایجاد ساختارهای اجتماعی سازمان‌یافته‌ای منجر می‌شود که از طریق آن‌ها، فعالیت‌های خیریه شکلی منسجم‌تر و هدفمندتر می‌یابند. شبکه‌های مدنی، انجمن‌های محلی و نهادهای داوطلبانه می‌توانند منابع، اطلاعات و اعتماد را در میان شهروندان تسهیل کنند و مشارکت آنان را در امور خیریه افزایش دهند (Ma & DeDeo, 2016; Sun, 2018). دوم آنکه مشارکت مدنی هنجارهای نوع‌دوستی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را نهادینه می‌کند و حس تعلق به اجتماع را افزایش می‌دهد؛ مؤلفه‌هایی که در تقویت کنش‌گری خیریه نقش بنیادین دارند (Brown & Ferris, 2007).

پژوهش‌های تجربی نیز نشان داده‌اند در جوامعی با سطح بالاتر آزادی اقتصادی، میزان مشارکت مدنی افزایش یافته و این مشارکت موجب ارتقای رفتارهای داوطلبانه از جمله کنش‌گری خیریه شده است (کاظمی نجف آبادی و رضایی، ۱۴۰۳؛ Graddy & Wang, 2009). در فضای رقابتی و باز اقتصادی، کنش‌گران مدنی از آزادی عمل بیشتری برای سازمان‌دهی و مدیریت فعالیت‌های خیریه برخوردار هستند و نهادهای مردم‌نهاد نیز در ارائهٔ خدمات اجتماعی نقشی مؤثرتر ایفا می‌کنند (Woolcock, 1998).

در زمینهٔ ایران، با وجود محدودیت‌هایی نهادی، پژوهش‌ها نشان داده‌اند مشارکت مدنی می‌تواند به عنوان یک عامل کلیدی در جهت‌دهی به کنش‌گری خیریه عمل کند. یافته‌های مطالعات داخلی (یحیی‌زاده‌فر و همکاران، ۱۳۹۳؛ پارسا و عطایی، ۱۴۰۰؛ ناصحی و همکاران، ۱۴۰۲) نشان می‌دهد مشارکت فعال شهروندان در نهادهای مدنی و داوطلبانه، حتی در شرایط اقتصادی نامطلوب، نقشی مؤثر در ارتقای فعالیت‌های خیریه ایفا کرده است. با این حال، میزان و کیفیت این مشارکت به طرزی معنادار با سطح آزادی اقتصادی و شفافیت نهادی مرتبط است.

بنابراین، در مدل تحلیلی پژوهش حاضر، مشارکت مدنی به عنوان یک سازوکار میانجی مطرح شده است که از طریق آن، آزادی اقتصادی می‌تواند مسیر اثرگذاری خود را بر کنش‌گری خیریه طی کند. شناخت این رابطهٔ چندبُعدی می‌تواند برای سیاست‌گذاران و نهادهای مدنی راه‌گشای تدوین سیاست‌هایی باشد که ضمن ارتقای آزادی اقتصادی، زمینهٔ گسترش مشارکت مدنی و در نتیجه، افزایش کنش‌های خیریه را فراهم آورند.

بر اساس مبانی نظری مطرح‌شده، مدل مفهومی منطبق با موضوع پژوهش حاضر به صورت زیر قابل ترسیم است:

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

Figure 1. Conceptual Model of the Research

بر مبنای مدل مفهومی شکل (۱)، می‌توان تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه را در سه سطح تحلیل کرد. در سطح نخست، آزادی اقتصادی به طور مستقیم با کاهش محدودیت‌های نهادی، بهبود محیط اقتصادی و افزایش رفاه نسبی شهروندان، بستری مناسب‌تر برای مشارکت‌های داوطلبانه و خیریه فراهم می‌کند. در سطح دوم، سرمایهٔ اجتماعی به عنوان متغیر میانجی عمل می‌کند؛ به این معنا که آزادی اقتصادی از طریق تقویت اعتماد نهادی، توسعهٔ شبکه‌های اجتماعی و ارتقای هنجارهای مشارکت، موجب افزایش تمایل به همکاری‌های نوع‌دوستانه و رفتارهای خیریه می‌شود. در سطح سوم، مشارکت مدنی نیز به عنوان یک سازوکار میانجی دیگر، مسیر تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه را هموار می‌کند؛ زیرا در شرایط آزادی اقتصادی، سازمان‌های مردم‌نهاد و انجمن‌های مدنی با آزادی عمل بیشتری فعالیت می‌کنند و ظرفیت‌های جمعی لازم برای هدایت و گسترش مشارکت‌های خیریه را فراهم می‌آورند. بنابراین، تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران نه فقط مستقیم است، بلکه از طریق سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی به صورت غیرمستقیم نیز تقویت می‌شود. این مدل می‌تواند به عنوان چارچوبی تحلیلی برای آزمون تجربی در مطالعات آینده استفاده شود.

۲-٤ پیشینهٔ پژوهش

در سیر مطالعاتی فارسی مرتبط با موضوع پژوهش حاضر، ابتدا نقش سرمایهٔ اجتماعی در توسعه و رفتارهای مدنی و بسترهای خاص بررسی می‌شود، سپس مطالعاتی آورده می‌شوند که به صورت تجربی بُعد مشارکت سیاسی را بررسی کرده‌اند. پس از آن، بُعد سازمان‌های مردم‌نهاد مرور می‌شود و در نهایت، زمینهٔ آموزش و مشارکت بررسی خواهد شد.

در بُعد اول و مطالعاتی که نقش سرمایهٔ اجتماعی در توسعه و رفتارهای مدنی را بررسی کرده‌اند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد. رهبرقاضی و همکاران (۱۴۰۳) در مطالعه‌ای با عنوان «سرمایهٔ اجتماعی و کنش‌گری اجتماعی»، با داده‌های پیمایشی و بهره‌گیری از مدل معادلات ساختاری، نقش واسطه‌ای فرهنگ مدرن را در رابطهٔ میان سرمایهٔ اجتماعی و کنش‌گری اجتماعی بررسی کردند و نتیجه گرفتند ارتقای سرمایهٔ اجتماعی زمانی به کنش‌گری مؤثر منجر می‌شود که با ارزش‌های مدرن

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

همچون اعتماد نهادی و مسئولیت‌پذیری مدنی همراه باشد. در ادامه، عیسی‌نیا (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «نقش سرمایهٔ اجتماعی در پایداری نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران»، با رویکرد نظری و تحلیلی، رابطهٔ میان سرمایهٔ اجتماعی، انسجام ملی و مشروعیت سیاسی را تبیین کرد. وی با تحلیل اسناد کلان، نشان داد سرمایهٔ اجتماعی یکی از پایه‌های مشروعیت نرم‌افزارانهٔ حاکمیت و شرط لازم برای مشارکت مدنی پایدار است. سپس، یحیی‌زاده‌فر و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «سرمایهٔ اجتماعی و توسعهٔ مالی در ایران»، با استفاده از مدل رگرسیون چندگانه و داده‌های سری زمانی بین سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰، نشان دادند اعتماد اجتماعی و مشارکت مدنی تأثیری مثبت و معنادار بر توسعهٔ بازارهای مالی دارد که این امر خود می‌تواند بستر فعالیت‌های داوطلبانه و خیریه را تقویت کند.

در راستای بررسی سرمایهٔ اجتماعی در بسترهای خاص، آزاد و همکاران (۱۳۹۸) نیز در مقاله‌ای با عنوان «سرمایهٔ اجتماعی و پایداری اجتماعی شهری»، با بهره‌گیری از داده‌های مناطق شهری استان مازندران و تحلیل عاملی تأییدی، به این نتیجه رسیدند که سرمایهٔ اجتماعی در قالب پیوندهای محله‌ای، عامل مؤثر در توسعهٔ پایدار شهری و مشارکت در امور خیریه و داوطلبانه است. فرهادی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «سرمایه‌ها و مشارکت اجتماعی در فضای دانشجویی»، با استفاده از داده‌های میدانی در میان دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد، نشان داد انسجام گروهی، اعتماد به هم‌دانشگاهیان و تعاملات افقی با مشارکت در فعالیت‌های داوطلبانه ارتباط مستقیم دارند. عباسی‌سرمدی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر مشارکت در انتخابات»، با استفاده از داده‌های پیمایشی در شهر همدان و روش تحلیل رگرسیون لجستیک، بیان کردند میزان مشارکت سیاسی تابعی از اعتماد اجتماعی و تعلق به شبکه‌های اجتماعی غیررسمی است.

در بُعد مشارکت سیاسی، پارسا و عطایی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای مدیریتی با عنوان «طراحی مدل سرمایهٔ اجتماعی در سازمان‌های دولتی ایران» از روش تحلیل مسیر استفاده کردند و به این نتیجه رسیدند که انسجام سازمانی و تعاملات غیررسمی میان کارکنان بسترساز مشارکت اجتماعی کارکنان در قالب مسئولیت اجتماعی است.

امام‌جمعه‌زاده و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت سیاسی در دانشگاه اصفهان»، با نمونه‌ای از ۳۷۵ دانشجو و تحلیل رگرسیون چندگانه، نشان دادند سرمایهٔ اجتماعی در بُعد اعتماد و مشارکت گروهی، پیش‌بینی‌کننده‌ای معنادار برای رفتارهای مدنی و سیاسی است.

در بررسی بُعد سازمان‌های مردم‌نهاد، مولایی و قاسمی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «آینده‌نگاری سرمایهٔ اجتماعی ایران» از روش تحلیل ساختاری استفاده کردند و سناریوهایی برای تقویت اعتماد و مشارکت اجتماعی در افق ۱۴۱۰ ارائه دادند. در ادامهٔ این جریان، فیض‌آبادی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «نقش تعاونی‌ها در بازتولید سرمایهٔ اجتماعی»، با روش تحلیل مسیر و داده‌های نمونه‌ای از تعاونی‌های استان فارس، نشان دادند تعاونی‌ها با تقویت اعتماد و انسجام گروهی، به افزایش مشارکت در فعالیت‌های خیریه و داوطلبانه منجر می‌شوند. ابوالحسنی و همکاران (۱۴۰۲) نیز در پژوهشی با عنوان «تاب‌آوری سازمانی و سرمایهٔ اجتماعی»، با استفاده از مدل معادلات ساختاری و داده‌های بانک‌های دولتی، بیان کردند سرمایهٔ اجتماعی می‌تواند مقاومت نهادی و مشارکت کارکنان در امور داوطلبانهٔ سازمانی را افزایش دهد.

در زمینهٔ آموزش و مشارکت، ناصحی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «هنرآفرینی شغلی و سرمایهٔ اجتماعی»، با مطالعهٔ نمونه‌ای از دبیران شیراز و مدل‌یابی معادلات ساختاری، نشان دادند افزایش سرمایهٔ اجتماعی بین معلمان تأثیر هنرآفرینی شغلی را بر عملکرد و فعالیت‌های داوطلبانه تقویت می‌کند. زرجو و پورعزت (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «توسعهٔ سرمایهٔ اجتماعی در دانشگاه‌ها»، با بهره‌گیری از مدل کیفی و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته در دانشگاه پیام نور گیلان،

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

الگویی نهادی برای ارتقای تعاملات و مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان ارائه کردند. در پایان، معدنی و نجاری (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «سرمایهٔ اجتماعی پایدار و مشارکت عمومی»، با استفاده از داده‌های میدانی شهر قم، و تحلیل عاملی، نشان دادند امنیت اجتماعی و حمایت اجتماعی با مشارکت داوطلبانه و کمک‌های خیریه رابطه‌ای مثبت و معنادار دارند.

در میان مطالعات خارجی، کای و همکاران (2022) در مطالعه‌ای با عنوان «فردگرایی، آزادی اقتصادی و کمک‌های خیریه»، با استفاده از داده‌های پانل برای بیش از ۱۰۰ کشور طی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۹ و بهره‌گیری از روش تخمین‌زنی داده‌های تابلویی، نشان دادند آزادی اقتصادی در سطح کلان، به ویژه در بستر فرهنگ‌های فردگرا، رابطه‌ای مثبت و معنادار با میزان کمک‌های خیریه دارد. نتایج مطالعهٔ آن‌ها گویای آن بود که در جوامعی با آزادی اقتصادی زیاد، افراد از منابع مالی و اختیارات بیشتری برای مشارکت در فعالیت‌های خیرخواهانه برخوردار هستند. سان[1] (2018) در پژوهشی با عنوان «اثر تعدیل‌گر سرمایهٔ اجتماعی بر مسئولیت اجتماعی شرکتی»، با استفاده از داده‌های شرکت‌های آسیایی و مدل رگرسیون چندسطحی، نشان داد سرمایهٔ اجتماعی منطقه‌ای می‌تواند اثر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بنگاه‌ها را بر مشارکت خیریه و داوطلبانه تقویت کند. جکسون (2017) در پژوهشی با عنوان «گونه‌شناسی سرمایهٔ اجتماعی و اندازه‌گیری آن در شبکه‌ها»، با بهره‌گیری از روش تحلیل شبکه، ابعاد مختلف سرمایهٔ اجتماعی را به صورت کمّی مدل‌سازی کرد و نشان داد انسجام و تراکم شبکه‌های اجتماعی می‌تواند یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های سطح بالای مشارکت‌های مدنی باشد.

در گسترش رویکرد نهادگرایانه به رفتارهای خیرخواهانه، ما و ددئو (2016) در مقاله‌ای با عنوان «قدرت دولت و خودمختاری نخبگان در جامعهٔ مدنی شبکه‌ای»، ساختار تعاملات نخبگان در هیئت‌مدیرهٔ سازمان‌های مردم‌نهاد چین را با روش تحلیل شبکه‌ای و با بهره‌گیری از داده‌های ۲۰۰۰ سازمان طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ تحلیل کردند و دریافتند تمرکز قدرت نهادی و ضعف استقلال ساختاری، مشارکت مدنی را محدود می‌کند.

در مطالعات رفتاری نیز، کاپرارو[2] و همکاران (2014) در پژوهشی آزمایشگاهی با عنوان «ویژگی‌های خیرخواهانه و رفتارهای همکاری»، با استفاده از طراحی بازی‌های اقتصادی بر روی ۲۴۰ شرکت‌کننده، نشان دادند ویژگی‌های روانی مرتبط با نوع‌دوستی و ترجیحات اجتماعی محرک رفتارهای همکاری و کمک‌رسانی در شرایط انتخاب آزاد است. گرادی و وانگ[3] (2009) در مقاله‌ای با عنوان «توسعهٔ بنیادهای اجتماعی و سرمایهٔ اجتماعی»، با بررسی داده‌های شهری آمریکا و مدل رگرسیون فضایی، نشان دادند فعالیت بنیادهای خیریهٔ محلی عاملی مهم در تحرک‌بخشی به سرمایهٔ اجتماعی و تقویت حس مسئولیت اجتماعی میان شهروندان است.

در تکمیل مباحث پیش‌گفته، براون و فریس[4] (2007) در مطالعه‌ای با عنوان «سرمایهٔ اجتماعی و نیکوکاری»، با استفاده از داده‌های پیمایشی GSS در آمریکا و بهره‌گیری از تحلیل رگرسیون چندمتغیره روی نمونه‌ای از بیش از ۲۵۰۰ نفر، دریافتند سطح بالای اعتماد اجتماعی، مشارکت در گروه‌های مدنی و تعاملات اجتماعی به طور مستقیم با میزان اهدای مالی و زمان برای امور خیریه در ارتباط است. زاک و ناک (2001) نیز در مطالعه‌ای تجربی با عنوان «اعتماد و رشد»، با بهره‌گیری از داده‌های بین‌المللی و استفاده از مدل رگرسیون مقطعی، نشان دادند سطوح بالای اعتماد میان افراد نه فقط با رشد اقتصادی در

[1] Sun
[2] Capraro
[3] Graddy & Wang
[4] Brown & Ferris

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

ارتباط است، بلکه زمینه‌ساز کنش‌گری مدنی و مشارکت در فعالیت‌های خیرخواهانه نیز است. پاتنام[1] (2000) در کتاب خود با عنوان *تنهایی در بولینگ: افول و احیای جامعهٔ آمریکایی*، با تحلیل داده‌های تاریخی و پیمایشی، به این نتیجه رسید که افول سرمایهٔ اجتماعی در آمریکا از دههٔ ۱۹۷۰ به بعد به کاهش چشمگیر مشارکت‌های مدنی و فعالیت‌های داوطلبانه منجر شده است. وی ابزارهایی همچون عضویت در گروه‌های محلی، حضور در نهادهای مذهبی و خیریه را شاخص‌هایی برای سنجش سرمایهٔ اجتماعی قلمداد کرد. فوکویاما[2] (2000) در مقاله‌ای با عنوان «سرمایهٔ اجتماعی و جامعهٔ مدنی»، مفهومی بنیادین به نام سرمایهٔ اجتماعی را وارد گفتمان توسعه و رفتار مدنی کرد. وی در این مطالعهٔ نظری، سرمایهٔ اجتماعی را به مثابهٔ اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی تعریف کرد که سبب تسهیل کنش‌های جمعی می‌شود. وولکاک[3] (1998) نیز با تلفیق نظریه‌های جامعه‌شناختی و اقتصادی در مقاله‌ای تحت عنوان «سرمایهٔ اجتماعی و توسعهٔ اقتصادی»، نقش سرمایهٔ اجتماعی را در تقویت ساختارهای مدنی و پیشبرد مشارکت‌های داوطلبانه تحلیل کرد و نشان داد سرمایهٔ اجتماعی می‌تواند پلی میان توسعهٔ اقتصادی و توسعهٔ اجتماعی ایجاد کند.

در ادامهٔ مطالعات بین‌المللی، بررسی پژوهش‌های داخلی نیز نشان می‌دهد سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی در ایران نقشی کلیدی در تبیین رفتارهای اجتماعی از جمله کنش‌گری خیریه دارند؛ با این حال، عمدهٔ این پژوهش‌ها تمرکز خود را یا بر یکی از متغیرهای سرمایهٔ اجتماعی یا مشارکت سیاسی–اجتماعی گذاشته‌اند، یا صرفاً عوامل اجتماعی یا فرهنگی اثرگذار بر کنش‌های داوطلبانه را بررسی کرده‌اند و کمتر به رویکردهای ترکیبی و مدل‌سازی علی میان متغیرها توجه داشته‌اند. همچنین، در بیشتر مطالعات داخلی، تأثیر ساختارهای اقتصادی، به ویژه آزادی اقتصادی، به عنوان زمینه‌ای کلان و مؤثر بر رفتارهای خیریه و مشارکت مدنی مغفول مانده است. پژوهش حاضر با تلفیق دو سطح کلان (آزادی اقتصادی) و خرد (سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی) و بهره‌گیری از رویکرد علّی–تبیینی، در پی ارائهٔ الگویی بومی برای تبیین سازوکار اثرگذاری آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران است؛ نوآوری این پژوهش در تمرکز هم‌زمان بر نقش متغیرهای میانجی اجتماعی و تحلیل هم‌پیوندی ساختار اقتصادی با کنش‌های داوطلبانه و خیریه در بستر جامعهٔ ایرانی نهفته است که در مطالعات پیشین به صورت جامع بررسی نشده‌اند.

۳- روش پژوهش

به منظور تحلیل تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران با تأکید بر نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی، این پژوهش از رویکرد علّی–تبیینی بهره می‌گیرد. در این چارچوب، به تبعیت از مطالعات کای و همکاران (2022)، زرجو و پورعزت (۱۴۰۲) و فیض‌آبادی و همکاران (۱۴۰۲)، از مدل معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) برای تحلیل روابط مستقیم و غیرمستقیم میان متغیرها استفاده شده است. این روش به دلیل توانایی در تحلیل ساختارهای پیچیده و هم‌زمان بررسی مسیرهای علّی با حضور متغیرهای میانجی، برای مدل مفهومی این پژوهش که دارای متغیرهای پنهان و مکنون است، مناسب‌ترین روش محسوب می‌شود.

جامعهٔ آماری پژوهش جمهوری اسلامی ایران است. داده‌های پژوهش به صورت سری زمانی فصلی از ابتدای سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۴۰۳ گردآوری شده‌اند که مجموعاً شامل ۵۶ دورهٔ زمانی (۱۴ سال × ۴ فصل) هستند. انتخاب این بازهٔ زمانی به

[1] Putnam
[2] Fukuyama
[3] Woolcock

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

منظور پوشش‌دادن تحولات عمدهٔ اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور در بیش از یک دههٔ اخیر و دسترسی به داده‌های معتبر صورت گرفته است.

در این مطالعه، کنش‌گری خیریه (CHACT) به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است که با استفاده از تعداد مؤسسه‌های خیریهٔ ثبت‌شده و فعال در هر فصل اندازه‌گیری می‌شود. منظور از مؤسسه‌های فعال، نهادهایی هستند که علاوه بر ثبت رسمی، دارای پروندهٔ فعال در سامانه سمن‌های وزارت کشور یا سازمان بهزیستی هستند و مشمول الزامات گزارش‌دهی، تمدید مجوز و نظارت دوره‌ای قرار دارند. به این ترتیب، شاخص استفاده‌شده صرفاً بیانگر تأسیس اسمی مؤسسه‌ها نیست، بلکه نمایانگر سطح حداقلی از فعالیت نهادی و حضور مستمر در عرصهٔ خیریه است. متغیر اصلی مستقل، آزادی اقتصادی (EFREE) است که بر اساس شاخص‌های ترکیبی منتشرشده توسط مؤسسه‌های بین‌المللی مانند مؤسسهٔ فریزر و بنیاد هریتیج اندازه‌گیری می‌شود. این شاخص‌ها ابعادی همچون آزادی تجارت، حقوق مالکیت، ثبات پولی، اندازه و نقش دولت و آزادی کسب‌وکار را در بر می‌گیرند. گفتنی است، اگرچه برخی از مطالعات به امکان وجود جهت‌گیری‌های هنجاری در این شاخص‌ها اشاره کرده‌اند، استفاده از آن‌ها در این پژوهش صرفاً با هدف سنجش تغییرات نهادی و ساختاری اقتصاد ایران در طول زمان انجام شده است. همچنین، به منظور کاهش اثر سوگیری احتمالی منابع منفرد، از ترکیب داده‌های دو شاخص مستقل استفاده شده و تمرکز تحلیل بر تغییرات درون‌کشوری این شاخص‌ها در قالب یک سری زمانی بوده است، نه ارزیابی هنجاری یا مقایسهٔ بین‌المللی. در کنار این متغیر، دو متغیر میانجی اصلی نیز وارد مدل شده‌اند:

سرمایهٔ اجتماعی (SOCAP) در این پژوهش با استفاده از تعداد سرانهٔ پرونده‌های تشکیل‌شده در مراجع رسمی رسیدگی به اختلافات به عنوان نمایه‌ای معکوس از انسجام اجتماعی و اعتماد عمومی برآورد شده است و داده‌های آن از مرکز آمار ایران استخراج شده‌اند. گفتنی است، طی دورهٔ تحت بررسی، ساختار رسیدگی قضایی در ایران با تغییراتی مانند گسترش یا محدودسازی صلاحیت شوراهای حل اختلاف همراه بوده است؛ با این حال، از آنجا که شاخص استفاده‌شده مجموع دعاوی ثبت‌شده در مراجع رسمی حل اختلاف را در بر می‌گیرد، تغییرات نهادی در محل رسیدگی ماهیت شاخص را مخدوش نمی‌کند و همچنان بیانگر میزان رجوع رسمی شهروندان برای حل تعارضات اجتماعی است. در عین حال، باید تأکید کرد شاخص تعداد سرانهٔ پرونده‌های قضایی فقط یکی از ابعاد سرمایهٔ اجتماعی را بازنمایی می‌کند و عمدتاً ناظر بر بُعد «انسجام اجتماعی، اعتماد نهادی و ضعف حل‌وفصل غیررسمی تعارضات» است و قادر به پوشش ابعاد دیگر سرمایهٔ اجتماعی مانند شبکه‌های غیررسمی، هنجارهای تعاملی یا اعتماد بین‌فردی نیست. از این رو، این شاخص به عنوان یک نمایهٔ کلان و جانشین تجربی برای سنجش وضعیت سرمایهٔ اجتماعی در سطح ملی به کار گرفته شده است و تفسیر نتایج آن در چارچوب همین محدودیت مفهومی صورت می‌پذیرد. همچنین، مشارکت مدنی (CIVPAR) بر اساس شاخص تعداد رویدادهای برگزارشده توسط سازمان‌های مردم‌نهاد تعریف و اندازه‌گیری شده است. این شاخص اگرچه شدت و کیفیت مشارکت را به طور کامل منعکس نمی‌کند، به عنوان نمایه‌ای از سطح فعالیت سازمان‌یافتهٔ مدنی و کنش‌گری نهادی شهروندان در سطح کلان کشور استفاده شده است. داده‌های مربوط به این متغیر از سامانهٔ ثبت و گزارش سازمان‌های مردم‌نهاد وزارت کشور گردآوری شده‌اند.

تجزیه‌وتحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS نسخهٔ ۳ انجام شده است. ابتدا، مدل اندازه‌گیری برای سنجش پایایی و روایی سازه‌ها بررسی شده و سپس، مدل ساختاری برای آزمون فرضیه‌ها و تحلیل مسیرها با تمرکز بر اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل برآورد شده است. برای بررسی معناداری ضرایب مسیر از آزمون بوت‌استرپینگ استفاده شده و برازش کلی مدل نیز بر اساس شاخص‌هایی مانند R^2، Q^2 و GoF ارزیابی شده است.

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

٤- بدنهٔ اصلی مقاله

در اولین گام از تحلیل با استفاده از روش معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM)، مدل اندازه‌گیری بررسی شد. برای این منظور، از شاخص‌هایی همچون پایایی ترکیبی (CR)، آلفای کرونباخ (α) و میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) برای ارزیابی پایایی درونی و روایی همگرا استفاده شد. همچنین، برای سنجش روایی تمایز از معیار فورنل-لارکر استفاده شد.

جدول ۱. نتایج آزمون پایایی و روایی متغیرهای مکنون

Table 1. Results of Reliability and Validity Tests for Latent Variables

سازه‌ها	آلفای کرونباخ (α)	پایایی ترکیبی (CR)	AVE	همبستگی سایر سازه‌ها (فورنل-لارکر) √AVE >
آزادی اقتصادی	۰/۸۱	۰/۸۷	۰/۶۳	برقرار است
سرمایهٔ اجتماعی	۰/۷۶	۰/۸۳	۰/۵۸	برقرار است
مشارکت مدنی	۰/۷۹	۰/۸۵	۰/۶۱	برقرار است
کنش‌گری خیریه	۰/۸۳	۰/۸۹	۰/۶۶	برقرار است

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد تمامی شاخص‌های آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برای سازه‌ها بیشتر از ۰/۷ هستند که بیانگر پایایی مطلوب ابزار اندازه‌گیری است. همچنین، مقدار AVE برای تمامی سازه‌ها بیشتر از ۰/۵ است که نشان‌دهندهٔ روایی همگرای مناسب است. معیار فورنل-لارکر نیز برقرار است که تأییدکنندهٔ روایی تمایز میان سازه‌هاست.

در گام دوم، مدل ساختاری برای بررسی فرضیه‌های پژوهش مورد آزمون قرار گرفت. در این مرحله، مقادیر ضرایب مسیر (β) و مقدار آمارهٔ t بر اساس بوت‌استرپینگ و سطح معناداری (p-Value) استخراج شدند.

جدول ۲. نتایج آزمون فرضیه‌های مستقیم

Table 2. Results of Direct Hypotheses Tests

مسیر علّی	ضریب مسیر (β)	آمارهٔ t	مقدار p	نتیجهٔ آزمون
آزادی اقتصادی ← کنش‌گری خیریه	۰/۴۲	۴/۹۸	۰/۰۰۰	معنادار
آزادی اقتصادی ← سرمایهٔ اجتماعی	-۰/۳۹	۳/۷۲	۰/۰۰۰	معنادار
آزادی اقتصادی ← مشارکت مدنی	۰/۴۷	۵/۳۶	۰/۰۰۰	معنادار
سرمایهٔ اجتماعی ← کنش‌گری خیریه	-۰/۲۸	۲/۸۱	۰/۰۰۵	معنادار
مشارکت مدنی ← کنش‌گری خیریه	۰/۳۳	۳/۱۴	۰/۰۰۲	معنادار

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد آزادی اقتصادی اثری منفی و معنادار بر شاخص سرمایهٔ اجتماعی دارد که با توجه به ماهیت معکوس شاخص استفاده‌شده، بیانگر تأثیر مثبت آزادی اقتصادی بر تقویت سرمایهٔ اجتماعی واقعی و کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی است. بنابراین، اگرچه در نگاه نخست، منفی‌بودن ضریب مسیر آزادی اقتصادی به سرمایهٔ اجتماعی ممکن است ناهم‌خوان با ادبیات نظری به نظر برسد، با توجه به تعریف عملیاتی معکوس سرمایهٔ اجتماعی در این پژوهش، این نتیجه کاملاً هم‌راستا با مبانی نظری است. آزادی اقتصادی با کاهش فشارهای نهادی، افزایش فرصت‌های اقتصادی و

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

بهبود تعاملات اجتماعی، زمینهٔ کاهش تعارضات رسمی و تقویت اعتماد اجتماعی را فراهم می‌کند که خود بازتابی از افـزایش سرمایهٔ اجتماعی در سطح جامعه است. همچنین، اثرات آزادی اقتصادی بر دو متغیر میانجی یعنی سرمایهٔ اجتماعی (بـا جهـت منفی) و مشارکت مدنی (با جهت مثبت) معنادار است. لازم به تأکید است که سرمایهٔ اجتماعی در ایـن پـژوهش بـه صـورت معکوس و از طریق شاخص ناهنجاری اجتماعی اندازه‌گیری شده است. از این رو، منفی‌بودن ضریب مسیر سـرمایهٔ اجتمـاعی به کنش‌گری خیریه بیانگر آن است که افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی موجب تضعیف کنش‌های خیریه می‌شود و در مقابـل، تقویت سرمایهٔ اجتماعی واقعی زمینهٔ گسترش فعالیت‌های داوطلبانه و خیریه را فراهم می‌آورد. بنـابراین، علامـت منفـی ایـن ضریب نه فقط مغایر با ادبیات نظری نیست، بلکه تأییدکنندهٔ آن است. افزون بر آن، هر دو متغیـر میـانجی نیـز بـر کنش‌گـری خیریه اثری معنادار دارند که زمینه را برای تحلیل مسیرهای غیرمستقیم فراهم می‌کند.

برای تحلیل کامل مسیرهای علّی، اثرات غیرمستقیم (تـأثیر آزادی اقتصـادی بـر کنش‌گـری از مسـیر سـرمایهٔ اجتمـاعی و مشارکت مدنی) نیز بررسی شد.

جدول ۳. اثرات غیرمستقیم و کل آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه

Table 3. Indirect and Total Effects of Economic Freedom on Charitable Action

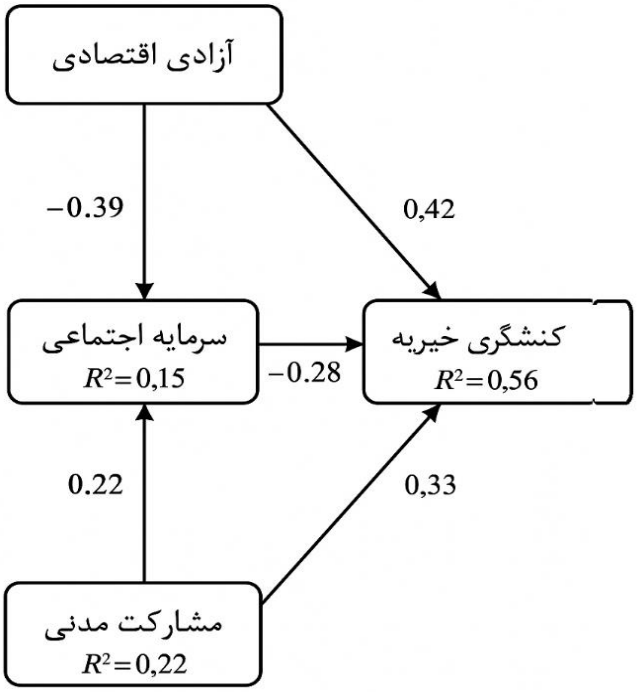
نتیجه	معناداری (p)	مقدار اثر	نوع اثر
معنادار	۰/۰۱	۰/۱۰۹= (۰/۲۸-)×(۰/۳۹-)	اثر غیرمستقیم از طریق سرمایهٔ اجتماعی
معنادار	۰/۰۰۲	۰/۱۵۵= (۰/۳۳)×(۰/۴۷)	اثر غیرمستقیم از طریق مشارکت مدنی
معنادار	۰/۰۰۰	۰/۶۸۴ = ۰/۱۵۵ + ۰/۱۰۹ ۰/۴۲	اثر کل (مستقیم + غیرمستقیم)

(منبع: یافته‌های پژوهش)

تحلیل اثرات غیرمستقیم جدول (۳) حاکی از آن است که آزادی اقتصادی از طریق افزایش مشارکت مدنی و نیـز کـاهش سطح ناهنجاری اجتماعی (افزایش سرمایهٔ اجتماعی) به طرزی معنادار بر کنش‌گری خیریه اثر می‌گذارد. اثر کل نشان می‌دهـد آزادی اقتصادی تأثیری تقویت‌کننده بر کنش‌گری خیریه دارد و نقش متغیرهای میانجی نیز چشمگیر است.

به منظور تکمیل تحلیل روابط علّی در مدل پژوهش، پس از برآورد اثرات مستقیم متغیرها، بررسی اثرات غیرمسـتقیم نیـز ضروری است. در این راستا، نقش متغیرهای میانجی، یعنی سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی، در تبیین سـازوکار انتقـال اثـر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه بررسی شد. این تحلیل کمک می‌کند تا فهمی عمیق‌تر از مسیرهای علّی و نقش واسطه‌ای عوامل نهادی و مدنی در ارتباط میان ساختارهای اقتصادی و رفتارهای اجتماعی در حوزهٔ کنش‌گری خیریه حاصـل شـود. در ادامه، مدل نهایی مسیر ترسیم و سپس، نتایج اثرات غیرمستقیم تحلیل می‌شود:

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

شکل ۲. مدل نهایی تحلیل مسیر بر مبنای رویکرد معادلات ساختاری

Figure 2. Final Path Analysis Model Based on Structural Equation Modeling Approach

(منبع: یافته‌های پژوهش)

بر اساس مدل ارائه‌شده شکل (۲)، آزادی اقتصادی تأثیری مستقیم بر کنش‌گری خیریه دارد (با ضریب ۰/۴۲) که نشان از یک رابطهٔ مثبت و نسبتاً قوی میان این دو متغیر دارد. این یافته تأیید می‌کند با افزایش شاخص آزادی اقتصادی در کشور، فضای فعالیت برای سازمان‌های خیریه و مشارکت‌های داوطلبانه بهبود می‌یابد. در عین حال، آزادی اقتصادی از مسیر سرمایهٔ اجتماعی نیز اثرگذاری دارد؛ اما این اثر به صورت غیرمستقیم و منفی بروز می‌یابد. مسیر از آزادی اقتصادی به سرمایهٔ اجتماعی دارای ضریب منفی (۰/۳۹-) است که نشان می‌دهد افزایش آزادی اقتصادی بدون تقویت نهادهای اجتماعی ممکن است به فرسایش پیوندهای اجتماعی منجر شود. در ادامه، سرمایهٔ اجتماعی اثر منفی بر کنش‌گری خیریه دارد (۰/۲۸-) که حاکی از این است که کاهش انسجام اجتماعی می‌تواند موجب افت فعالیت‌های خیرخواهانه شود. از سوی دیگر، مشارکت مدنی دارای دو مسیر اثرگذاری مهم است: نخست، اثر مستقیم بر کنش‌گری خیریه با ضریب ۰/۳۳ که مثبت و معنادار است؛ و دوم، اثر غیرمستقیم از طریق سرمایهٔ اجتماعی (۰/۲۲) که بیانگر آن است که مشارکت مدنی می‌تواند با تقویت اعتماد و انسجام، سطح سرمایهٔ اجتماعی را ارتقا دهد و به طور غیرمستقیم نیز بر کنش‌گری خیریه تأثیر بگذارد. شاخص‌های تعیین (R^2) نیز نشان می‌دهند متغیرهای مستقل و میانجی توانسته‌اند به‌خوبی تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند؛ به‌گونه‌ای که ۵۶ درصد از تغییرات کنش‌گری خیریه توسط متغیرهای مدل توضیح داده می‌شود. همچنین، ۱۵ درصد از تغییرات سرمایهٔ اجتماعی و ۲۲ درصد از تغییرات مشارکت مدنی نیز توسط متغیرهای مربوطه تبیین می‌شود. در مجموع، مدل تحلیل مسیر نشان می‌دهد آزادی اقتصادی هم به صورت مستقیم و هم از طریق مشارکت مدنی، زمینه‌ساز افزایش کنش‌گری خیریه است، اما این رابطه در مسیر سرمایهٔ اجتماعی ممکن است پیچیده‌تر و حتی معکوس باشد. این یافته‌ها اهمیت طراحی سیاست‌هایی را برجسته می‌کند که علاوه بر گسترش آزادی اقتصادی، تقویت زیرساخت‌های اجتماعی و نهادی را نیز هدف قرار دهند.

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

در نهایت، برای ارزیابی برازش کلی مدل، از شاخص‌های آماری متداول شامل ضریب تعیین (R^2)، شاخص پیش‌بینی Q^2 و شاخص برازش کلی مدل (GoF) استفاده شد.

جدول ٤. شاخص‌های برازش مدل ساختاری

Table 4. Structural Model Fit Indices

سازهٔ وابسته	R^2	Q^2	وضعیت برازش
کنش‌گری خیریه	۰/۵۶	۰/۳۲	مطلوب
سرمایهٔ اجتماعی	۰/۱۵	۰/۱۱	قابل قبول
مشارکت مدنی	۰/۲۲	۰/۱۸	مطلوب
شاخص GoF کل مدل	—	—	۰/۴۱ (مطلوب)

(منبع: یافته‌های پژوهش)

بر اساس جدول (۴) ضریب تعیین (R^2) برای کنش‌گری خیریه برابر ۰/۵۶ است که نشان می‌دهد بیش از نیمی از واریانس این متغیر توسط متغیرهای مدل تبیین می‌شود. شاخص Q^2 نیز مثبت و قابل قبول است که مؤید قدرت پیش‌بینی مدل است. شاخص کلی GoF برابر ۰/۴۱ است که مطابق معیار چینی، برازش قوی مدل را نشان می‌دهد.

۵- نتیجه‌گیری

در این پژوهش، تأثیر آزادی اقتصادی بر کنش‌گری خیریه در ایران با تأکید بر نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی با استفاده از داده‌های سری زمانی فصلی برای بازهٔ زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۳ بررسی شد. جامعهٔ آماری کشور ایران است و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش مدل معادلات ساختاری با رویکرد علّی-تبیینی مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) در نرم‌افزار SmartPLS نسخهٔ ۳ انجام شد. در این مدل، آزادی اقتصادی به عنوان متغیر مستقل، کنش‌گری خیریه به عنوان متغیر وابسته و سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی به عنوان متغیرهای میانجی در نظر گرفته شدند.

یافته‌های پژوهش نشان داد آزادی اقتصادی اثری مثبت، قوی و معنادار بر کنش‌گری خیریه در ایران دارد. این تأثیر در دو سطح مستقیم و غیرمستقیم قابل‌مشاهده است. از یک سو، آزادی اقتصادی با فراهم‌کردن بسترهای نهادی و قانونی برای فعالیت آزادتر کنشگران غیردولتی، امکان رشد نهادهای داوطلبانه و خیریه را فراهم کرده است؛ از سوی دیگر، این اثر از طریق دو مکانیسم میانجی‌گرانه نیز تقویت شده است. مشارکت مدنی به عنوان نخستین مسیر واسطه‌ای، نشان داد در فضای باز اقتصادی، مردم تمایل بیشتری برای مشارکت در فرایندهای مدنی، مانند انتخابات شوراها، دارند؛ این مشارکت در سطوح بالاتر به ارتقای احساس مسئولیت اجتماعی و در نتیجه، رفتارهای خیریه منجر می‌شود. سرمایهٔ اجتماعی نیز اگرچه به صورت معکوس اندازه‌گیری شده است (از طریق شاخص ناهنجاری‌های اجتماعی)، نقش میانجی مهمی ایفا کرده است؛ به این معنا که بهبود آزادی اقتصادی با کاهش میزان درگیری‌های حقوقی و دعاوی اجتماعی، سطح اعتماد و انسجام اجتماعی را افزایش می‌دهد و این امر به صورت غیرمستقیم بر کنش‌گری خیریه اثرگذار است. در مجموع، نتایج نشان می‌دهد آزادی اقتصادی فقط متغیری اقتصادی نیست، بلکه ظرفیت‌های اجتماعی آن در ایران نیز زیاد است و به عنوان عاملی کلیدی در توانمندسازی جامعهٔ مدنی و تسهیل رفتارهای خیرخواهانه ایفای نقش می‌کند.

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

از دیدگاه نظری، یافته‌ها در بستر مفهومی تلفیقی میان آزادی اقتصادی، سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت مدنی در شرایط خاص ساختاری و نهادی ایران قابل تفسیر است. آزادی اقتصادی، با کاهش تمرکزگرایی و افزایش فضای رقابتی، امکان نقش‌آفرینی بیشتر نهادهای مدنی و داوطلبانه را فراهم می‌آورد. در بافتی همچون ایران که سنت‌های جمع‌گرایی، نوع‌دوستی و دیانت اجتماعی قوی هستند، گشودگی اقتصادی می‌تواند به تسریع شکل‌گیری نهادهای مستقل مردمی و تقویت نهادهای خیریه منجر شود. در این چارچوب، مشارکت مدنی به عنوان ابزار تبدیل انگیزش‌های شخصی به رفتارهای مدنی عمل می‌کند؛ یعنی مردم از طریق تجربهٔ مشارکت در فرایندهای سیاسی و اجتماعی، به کنش‌گران مسئول اجتماعی بدل می‌شوند. همچنین، سرمایهٔ اجتماعی، اگرچه در ایران تحت تأثیر آسیب‌هایی مانند کاهش اعتماد عمومی، نابرابری و منازعات اجتماعی است، با بهبود شرایط اقتصادی و کاهش فشارهای ساختاری، می‌تواند تقویت شود و به عنوان بستری برای همبستگی و حمایت متقابل اجتماعی عمل کند. بنابراین، تحلیل نظری نشان می‌دهد آزادی اقتصادی نه فقط بستری برای رشد شاخص‌های کلان اقتصادی است، بلکه در بستر ایران، ظرفیت فرهنگی و تاریخی مشارکت و نوع‌دوستی را فعال می‌کند و به ایجاد کنش‌های داوطلبانه در قالب خیریه‌ها منجر می‌شود. این امر بیانگر اهمیت سیاست‌گذاری چندبُعدی و توجه به پیوندهای میان ساختار اقتصادی و پویایی اجتماعی در مسیر توسعهٔ پایدار است.

تفسیر نتایج این پژوهش با توجه به ویژگی‌های نهادی ایران نشان می‌دهد افزایش آزادی اقتصادی می‌تواند نه فقط بر سازمان‌های مردم‌نهاد رسمی، بلکه بر نهادهای بومی و غیررسمی فعال در حوزهٔ کنش‌گری خیریه نیز اثرگذار باشد. در شرایطی که بخشی مهم از کنش‌های خیریه در ایران از طریق هیئات مذهبی، مناسک دینی، نذورات و شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر اعتماد مذهبی و محلی انجام می‌شود، بهبود فضای نهادی و کاهش محدودیت‌های اقتصادی می‌تواند ظرفیت این نهادها را برای ایفای نقش حمایتی تقویت کند.

مطالعهٔ حاضر همچنین با نتایج پژوهش‌های داخلی از جمله فیض‌آبادی و همکاران (۱۴۰۲)، زرجو و پورعزت (۱۴۰۲)، عباسی‌سرمدی و همکاران (۱۳۹۳) و آزاد و همکاران (۱۳۹۸) هم‌سو است که بر رابطهٔ میان ساختارهای نهادی، مشارکت اجتماعی و رفتارهای خیرخواهانه تأکید داشته‌اند. از دیدگاه مقایسه‌ای، یافته‌ها با مطالعات کای و همکاران (2022) و سان (2018) هم‌راستاست که رابطهٔ آزادی اقتصادی و مشارکت مردمی در امور اجتماعی را بررسی کرده‌اند. با این حال، نقش منفی سرمایهٔ اجتماعی (در قالب شاخص ناهنجاری) نسبت به برخی از مطالعات همچون پاتنام (2000) و فوکویاما (2000) که نگاهی مطلقاً مثبت به سرمایهٔ اجتماعی دارند، نشان از پیچیدگی و زمینه‌مندی این مفهوم در بستر ایران دارد.

در نهایت، با توجه به اینکه یافته‌های پژوهش نشان داد آزادی اقتصادی از طریق افزایش مشارکت مدنی و کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی، بر کنش‌گری خیریه تأثیری مثبت و معنادار دارد، پیشنهادهای سیاستی پژوهش در سه محور اصلی ارائه می‌شوند:

- در محور نهادهای مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد، پیشنهاد می‌شود به منظور تقویت مشارکت مدنی و توسعهٔ کنش‌گری خیریه، بسترهای قانونی و نهادی لازم برای فعالیت آزادانه‌تر تشکل‌های مردم‌نهاد، انجمن‌ها و نهادهای خیریه فراهم شوند. در این راستا، کاهش موانع اداری و مقرراتی برای ثبت، فعالیت و گزارش‌دهی این نهادها و نیز افزایش حمایت‌های نهادی از فعالیت‌های داوطلبانه می‌تواند به بالفعل‌سازی ظرفیت‌های موجود در جامعه کمک کند.
- در محور سرمایهٔ اجتماعی، با توجه به نقش معنادار کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی در تقویت کنش‌گری خیریه، پیشنهاد می‌شود برنامه‌هایی در راستای ارتقای انسجام اجتماعی، تقویت فرهنگ گفت‌وگو، کاهش تعارضات اجتماعی و بهبود

https://doi.org/10.22108/ecs.2026.147147.1155

سازوکارهای حل‌وفصل غیررسمی اختلافات طراحی و اجرا شوند. همچنین، اصلاح و بهبود روابط نهادی میان دولت و شهروندان، افزایش اعتماد عمومی و تقویت پاسخ‌گویی نهادها می‌تواند به ارتقای سرمایهٔ اجتماعی و در نتیجه گسترش فعالیت‌های خیریه منجر شود.

- در سطح سیاست‌گذاری کلان اقتصادی و نهادی، نتایج پژوهش نشان می‌دهد تقویت آزادی اقتصادی می‌تواند زمینه‌ساز مسئولیت‌پذیری اجتماعی بیشتر شود؛ از این رو، پیشنهاد می‌شود سیاست‌هایی مانند کاهش انحصارهای اقتصادی، حمایت مؤثر از حقوق مالکیت، ارتقای شفافیت، بهبود فضای کسب‌وکار و حذف مقررات زائد با جدیت دنبال شوند. همچنین، ضروری است تا هماهنگی میان سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی تقویت شود؛ به گونه‌ای که رشد اقتصادی علاوه بر شاخص‌های کمّی، در شاخص‌های کیفی مانند اعتماد اجتماعی، همکاری جمعی و مسئولیت‌پذیری مدنی نیز بازتاب یابد.

مقاله حامی مالی ندارد.

مقاله تعارض منافع ندارد.

در تهیه این مقاله، از هوش مصنوعی ChatGPT نسخه 6 جهت بهبود نگارش و بازنویسی بخش پیشینه تحقیق استفاده گردید. نویسندگان محتوای تولیدشده را بازبینی و ویرایش کرده و مسئولیت کامل محتوای نهایی مقاله را برعهده دارند.

٦- منابع فارسی

آزاد، م.، رحمانی‌فیروزجاه، ع.، و عباسی‌اسفاجیر، ع. (۱۳۹۸). بررسی ارتباط سرمایهٔ اجتماعی با پایداری اجتماعی شهری در استان مازندران. *فصلنامهٔ پژوهش‌های روستایی*، *۱۰*(۲)، ۲۱۵–۲۳۶. https://doi.org/10.22059/jrd.2019.74462

امام‌جمعه‌زاده، ج.، رهبرقاضی، م.، عیسی‌نژاد، ا.، و مرندی، ز. (۱۳۹۱). بررسی رابطهٔ میان سرمایهٔ اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان. *پژوهشنامهٔ علوم سیاسی*، *۷*(۴)، ۱۱۵–۱۳۸. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085745.1392.24.1.3.3

ابوالحسنی، د.، تدبیری، س.، و مجیدی، م. (۱۴۰۲). تبیین نقش سطوح سرمایهٔ اجتماعی در شکل‌گیری تاب‌آوری سازمانی در بانک‌های دولتی. *فصلنامهٔ مدیریت سرمایهٔ اجتماعی*، *۱۰*(۲)، ۱۹۷–۲۱۰. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.351637.2362

پارسا، م.، و عطایی، م. (۱۴۰۰). طراحی مدل سرمایهٔ اجتماعی در سازمان‌های دولتی ایران. *نشریهٔ علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری*، *۵*، ۱۲۹۶–۱۳۱۲. https://www.majournal.ir/index.php/ma/article/view/1190

رهبرقاضی، م.، ابراهیمی، م.، و محموداوغلی، ر. (۱۴۰۳). سرمایهٔ اجتماعی و کنش‌گری اجتماعی: نقش واسطه‌ای ارزش‌های فرهنگ مدرن در ایران. *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، *۱۳*(۲)، ۹۵–۱۲۰. https://doi.org/10.22054/qpss.2024.81209.3453

زارعی، ع.، و باقرنژاد حمزه‌کلائی، م. (۱۴۰۳). ارتقای فعالیت‌های خیرخواهانه با تأکید بر تجربیات دوران شیوع کرونا. *نشریهٔ مطالعات وقف و امور خیریه*، *۲*(۱)، ۱۰۱–۱۱۸. https://doi.org/10.22108/ecs.2023.138839.1066

زرجو، ش.، و پورعزت، ع. (۱۴۰۲). ارائهٔ الگوی توسعهٔ سرمایهٔ اجتماعی و کاربست آن در دانشگاه‌ها (مورد مطالعه: دانشگاه‌های پیام نور استان گیلان). *فصلنامهٔ مدیریت سرمایهٔ اجتماعی*، *۱۰*(۲)، ۱۲۹–۱۴۴. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.345892.2327

عیسی‌نیا، ر. (۱۳۹۷). نقش سرمایهٔ اجتماعی در پایداری نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامهٔ مطالعات راهبردی سیاست*، *۲۷*(۴)، ۱۱۵–۱۴۰. https://doi.org/10.22081/jiss.2018.65943

عباسی‌سرمدی، م.، مهرابی‌کوشکی، ر.، و رهبرقاضی، م. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر مشارکت در انتخابات. *فصلنامهٔ مسائل اجتماعی ایران*، *۵*(۲)، ۴۱–۶۰. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24766933.1393.5.2.3.2

فرهادی، م. (۱۳۹۷). سرمایه‌ها و مشارکت اجتماعی در فضای دانشجویی. *فصلنامهٔ جامعه‌پژوهی فرهنگی*، *۹*(۱)، ۹۹–۱۲۹. https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_3316.html

فیض‌آبادی، ح.، مجدی، ع.، حسنی‌درمیان، غ.، و وکیلی، ه. (۱۴۰۲). بررسی نقش تعاونی‌ها در بازتولید سرمایهٔ اجتماعی و ارتباط آن با بهره‌وری. *فصلنامهٔ مدیریت سرمایهٔ اجتماعی*، *۱۰*(۲)، ۱۷۷–۱۹۵. https://doi.org/10.22059/jscm.2023.349219.2345

کاظمی نجف آبادی، م.، و رضایی، ا. (۱۴۰۴). نقش هنجارهای اجتماعی فردگرایانه بر میزان بخشش افراد در جامعه: مطالعهٔ موردی کشور ایران. *پژوهشنامهٔ اقتصادی*، *۲۴*، ۹۶–۱۲۳. https://doi.org/10.22054/joer.2025.84484.1256

مولایی، م.، و قاسمی، م. (۱۴۰۲). آینده‌نگاری سرمایهٔ اجتماعی ایران در افق ۱۴۱۰ با استفاده از روش تحلیل ساختاری. *فصلنامهٔ مدیریت سرمایهٔ اجتماعی*، *۱۰*(۲)، ۱۵۹–۱۷۵. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.349349.2344

معدنی، ج.، و نجاری، ر. (۱۴۰۲). سرمایهٔ اجتماعی پایدار: پیوند امنیت اجتماعی، حمایت اجتماعی، و مشارکت عمومی در جامعه. *فصلنامهٔ مدیریت سرمایهٔ اجتماعی*، *۱۰*(۲)، ۱۱۱–۱۲۸. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.346380.2320

ناصحی، م.، رجب‌پور، ا.، و احمدی، ح. (۱۴۰۲). تأثیر هنرآفرینی شغلی بر عملکرد شغلی دبیران: با تأکید بر نقش میانجی سرمایهٔ اجتماعی (مورد مطالعه: دبیرستان‌های غیردولتی ناحیهٔ ۲ شیراز). *فصلنامهٔ مدیریت سرمایهٔ اجتماعی*، *۱۰*(۲)، ۱۴۵–۱۵۸. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.349717.2346

یحیی‌زاده‌فر، م.، طهرانچیان، ا.، و حامی، م. (۱۳۹۳). سرمایهٔ اجتماعی و توسعهٔ مالی در ایران. *فصلنامهٔ اقتصاد و توسعهٔ منطقه‌ای*، *۲۲*(۴)، ۱۶۵–۱۸۴. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22285954.1393.4.16.5.4

References

Abbasi-Sarmadi, M., Mehrabi-Koushki, R., & Rahbarghazi, M. (2014). Investigating the effect of social capital on electoral participation. *Iranian Journal of Social Issues*, *5*(2), 41–60. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24766933.1393.5.2.3.2 [In Persian]

Abolhasani, D., Tadbir, S., & Majidi, M. (2023). Explaining the role of levels of social capital in shaping organizational resilience in public banks. *Journal of Social Capital Management*, *10*(2), 197–210. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.351637.2362 [In Persian]

Azad, M., Rahmani-Firouzjah, A., & Abbasi-Esfajir, A. (2019). Examining the relationship between social capital and urban social sustainability in Mazandaran Province. *Rural Research Quarterly*, *10*(2), 215–236. https://doi.org/10.22059/jrd.2019.74462 [In Persian]

Brown, E., & Ferris, J. M. (2007). Social capital and philanthropy: An analysis of the impact of social capital on individual giving and volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, *36*(1), 85–99. https://doi.org/10.1177/0899764006293178

Cai, M., Caskey, G. W., Cowen, N., Murtazashvili, I., Murtazashvili, J. B., & Salahodjaev, R. (2022). Individualism, economic freedom, and charitable giving. *Journal of Economic Behavior & Organization*, *200*, 868–884. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2022.06.037

Capraro, V., Smyth, C., Mylona, K., & Niblo, G. A. (2014). Benevolent characteristics promote cooperative behaviour among humans. *arXiv preprint arXiv:1405.1616*. https://doi.org/10.48550/arXiv.1405.1616

Chapman, C. M., & Thai, H. A. (2025). Incentivizing charitable giving: A systematic review of self-

and other-benefiting incentives for donating money. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. https://doi.org/10.1177/08997640251348411

Eissaniania, R. (2018). The role of social capital in the sustainability of the political system of the Islamic Republic of Iran. *Strategic Policy Studies Quarterly, 27*(4), 115–140. https://doi.org/10.22081/jiss.2018.65943 [In Persian]

Emamjomehzadeh, J., Rahbarghazi, M., Eissanajjad, O., & Morandi, Z. (2012). Investigating the relationship between social capital and political participation among students of the University of Isfahan. *Political Science Research Journal*, *7*(4), 115–138. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085745.1392.24.1.3.3 [In Persian]

Farhadi, M. (2018). Capitals and social participation in the student environment. *Journal of Cultural Sociology*, *9*(1), 99–129. https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_3316.html [In Persian]

Feizabadi, H., Majdi, A., Hassani-Darmian, G., & Vakili, H. (2023). Investigating the role of cooperatives in the reproduction of social capital and its relationship with productivity. *Journal of Social Capital Management*, *10*(2), 177–195. https://doi.org/10.22059/jscm.2023.349219.2345 [In Persian]

Friedman, M. (1962). Capitalism and freedom. *University of Chicago Press*. Wikipedia

Fukuyama, F. (2000). Social capital and civil society. *IMF Working Paper, No. 00/74*. International Monetary Fund. https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0074.pdf

Graddy, E., & Wang, L. (2009). Community foundation development and social capital. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, *38*(3), 392–412. https://doi.org/10.1177/0899764008318609

Han, X., Hungerman, D. M., & Wilhelm, M. (2024). Tax incentives for charitable giving: New findings from the TCJA. *NBER Working Paper, No. w32737*. National Bureau of Economic Research. SSRN https://www.nber.org/system/files/working_papers/w32737/w32737.pdf

Jackson, M. O. (2017). A typology of social capital and associated network measures. *arXiv preprint arXiv:1711.09504*. https://arxiv.org/abs/1711.09504

Kaplow, L. (2023). Optimal income taxation and charitable giving. In *Tax policy and the economy* (Vol. 38, NBER Chapters). National Bureau of Economic Research. NBER. https://www.nber.org/books-and-chapters/tax-policy-and-economy-volume-38/optimal-income-taxation-and-charitable-giving

Kazemi Najafabadi, M., & Rezaei, A. (2025). The role of individualistic social norms in determining individuals' level of giving: A case study of Iran. *Economic Research Journal*, *24*, 96–123. https://doi.org/10.22054/joer.2025.84484.1256 [In Persian]

Ma, J., & DeDeo, S. (2016). State power and elite autonomy in a networked civil society: The board interlocking of Chinese non-profits. *arXiv preprint arXiv:1606.08103*. https://doi.org/10.48550/arXiv.1606.08103

Madani, J., & Najari, R. (2023). Sustainable social capital: Linking social security, social support, and public participation in society. *Journal of Social Capital Management*, *10*(2), 111–128. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.346380.2320 [In Persian]

Molaei, M., & Ghasemi, M. (2023). Foresight of Iran's social capital toward the 1410 horizon using structural analysis. *Journal of Social Capital Management*, *10*(2), 159–175. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.349349.2344 [In Persian]

Nasehi, M., Rajabpour, E., & Ahmadi, H. (2023). The effect of job crafting on teachers' job performance with emphasis on the mediating role of social capital (Case study: non-governmental high schools, District 2 of Shiraz). *Journal of Social Capital Management*, *10*(2), 145–158. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.349717.2346 [In Persian]

Parsa, M., & Ataei, M. (2021). Designing a social capital model in Iranian public organizations. *Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, *5*, 1296–1312. https://www.majournal.ir/index.php/ma/article/view/1190 [In Persian]

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. In *Proceedings of the 2000 ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work*. Association for Computing Machinery. https://psycnet.apa.org/doi/10.1145/358916.361990

Rahbarghazi, M., Ebrahimi, M., & Mahmoudoghli, R. (2024). Social capital and social activism: The mediating role of modern cultural values in Iran. *Strategic Policy Research*, *13*(2), 95–120. https://doi.org/10.22054/qpss.2024.81209.3453 [In Persian]

Sun, L. (2018). The moderating effect of social capital on the impact of corporate social responsibility initiatives. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, *6*(1), 1–16. https://doi.org/10.9734/AJEBA/2018/39294

Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, *27*(2), 151–208. https://link.springer.com/article/10.1023/A:1006884930135

YahyazadehFar, M., Tehranchian, A., & Hami, M. (2014). Social capital and financial development in Iran. *Regional Economics and Development Quarterly*, *22*(4), 165–184. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22285954.1393.4.16.5.4 [In Persian]

Zak, P. J., & Knack, S. (2001). Trust and growth. *The Economic Journal*, *111*, 295–321. https://neuroeconomicstudies.org/wp-content/uploads/2017/07/Trust-and-Growth.pdf

Zarei, A., & Bagharnazhad Hamzehkolayi, M. (2024). Enhancing charitable activities with emphasis on experiences during the COVID-19 pandemic. *Journal of Waqf and Charitable Affairs Studies, 2*(1), 101–118. https://doi.org/10.22108/ecs.2023.138839.1066 [In Persian]

Zarjou, S., & Pourazzat, A. (2023). Presenting a social capital development model and its application in universities (Case study: Payame Noor Universities of Gilan Province). *Journal of Social Capital Management*, *10(2)*, 129–144. https://doi.org/10.22059/jscm.2022.345892.2327 [In Persian]